

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 -2563

วันที่รับ : 2 กุมภาพันธ์ 2567

วันที่แก้ไข : 24 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับ : 30 มิถุนายน 2567

ประพจน์ ชื่นแก้ว^{1*} และบัณฑิต ทิพย์เดช¹

¹สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

*corresponding author e-mail: praphot.up@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 – 2563 โดยใช้แนวคิดภาพแทน (Representation) ของสจิวต ฮอลล์ (Stuart Hall) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) และแนวคิดฐานอำนาจ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบภาพแทนอำนาจ 2 ลักษณะ คือ 1) ภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบัน ได้แก่ กฎหมาย การศึกษา การแพทย์ ศาสนาและความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสื่อ 2) ภาพแทนอำนาจจากวิธีการ ได้แก่ การบังคับและการสนองความปรารถนาแห่งการเป็นมนุษย์

คำสำคัญ: ภาพแทน, อำนาจ, รางวัลซีไรต์

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

The Representations of Power in Southeast Asian Writers Award (S.E.A. Write) Winning Short Stories during 2011-2020

Received : 2 February 2024

Revised : 24 June 2024

Accepted : 30 June 2024

Praphot Kunkaew^{1*} and Bandid Thipdet¹

¹Program in Thai Student, School of Liberal Arts, University of Phayao

*corresponding author e-mail: praphot.up@gmail.com

Abstract

The objective of this research was to examine representations of power in SEA Write Awards winning short stories from 2011 to 2020 under the frameworks about representation by Start Hall, power by Michel Foucault, and about power base. The results in this study revealed that there were the two parts of power representation which were; firstly, organizational or institutional power representation, such as law, education, medicine, Religion and beliefs, economy, politics and governance, and mass communication, and secondly methodological power representation, such as compulsion and satisfying the desires of being human.

Keywords: Representation, Power, Southeast Asian Writers Award (S.E.A. Write)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ความสำคัญของปัญหา

ภาพแทนเป็นภาพที่เกิดขึ้นจากมโนทัศน์ของมนุษย์ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างความคิดกับภาษา ประกอบสร้างความหมายที่กว้างกว่าตัวบทและก่อให้เกิดความหมายที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถอ้างอิงถึงบุคคล สังคม สถาบัน พฤติกรรม อำนาจ และอื่น ๆ ได้ ดังที่สจิวัด ฮอลล์ (Hall, 1997, pp. 15–18 อ้างอิงใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2548) นักวัฒนธรรมศึกษา ได้กล่าวว่า “ภาพแทน (representation) จะเชื่อมโยงความหมายกับภาษาเข้ากับวัฒนธรรม” กล่าวคือ ภาพแทนเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการสร้างและแลกเปลี่ยนความหมายของสมาชิกในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ มักจะเกี่ยวพันกับการใช้ภาษา การใช้สัญลักษณ์ รูปภาพซึ่งแทนค่าหรือนำเสนอบางสิ่ง เป็นกระบวนการผลิตสร้างความหมายโดยประกอบด้วยส่วนที่เป็นความคิดและส่วนของภาษา เป็นความเชื่อมโยงกันระหว่างภาพความคิดที่อยู่ในใจกับถ้อยคำในภาษาซึ่งจะอ้างอิงกับโลกที่เป็นจริง โดยภาพแทนจะประกอบด้วย 2 กระบวนการคือ กระบวนการนำเสนอภาพแทน (System of representation) หมายถึงการที่วัตถุ ผู้คน สิ่งของ เหตุการณ์ทั้งหมดถูกเชื่อมโยงกับชุดความคิดที่อยู่ในใจเรา เป็นภาพที่ปรากฏขึ้นในสมองของเรา หากไม่มีภาพแทนในความคิดเหล่านี้มนุษย์ก็จะตีความหรือให้ความหมายกับโลกไม่ได้ ดังนั้นกระบวนการสร้างภาพแทนจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับโลกทัศน์ ซึ่งเป็นทัศนะในการมองโลกและสังคมของบุคคลอันเป็นภาพของโลกหรือสังคมที่บุคคลรับรู้โดยผ่านกระบวนการและระบบคิดในการประเมินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีพื้นฐานอันหล่อหลอมจากวัฒนธรรมแวดล้อมในสังคมที่บุคคลนั้นเติบโตมา โลกทัศน์จึงเป็นตัวกำหนดทิศทางชีวิตของแต่ละคน และเป็นตัวกำหนดทิศทางสังคมของมนุษย์” (สุภาพร คงศิริรัตน์, 2557, น. 113) กระบวนการต่อมาคือกระบวนการทางภาษา ซึ่งจะสัมพันธ์กับการสร้างความหมาย กล่าวคือ เมื่อเรามีมโนทัศน์รวมถึงสิ่งของบางอย่าง หรือมีภาพของบางสิ่งในใจแล้ว เราจะต้องเชื่อมโยงสิ่งนั้นเข้ากับภาษา ซึ่งอาจเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน หรือรูปภาพก็ได้

ในขณะเดียวกันวรรณกรรมก็เป็นสารประเภทหนึ่งที่ใช้ภาษาในการถ่ายทอดความคิดและสร้างความหมาย โดยที่พัฒนาการของวรรณกรรมในไทยนั้น นับตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา แนวความคิดของนักเขียนที่ถ่ายทอดในวรรณกรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป จากที่เน้นไปในเรื่องของความรัก ความงาม มาเป็นการเขียนเกี่ยวกับเรื่องของความเป็นอยู่ และเงื่อนไขของการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลทางความรู้ในด้านการประพันธ์จากประเทศตะวันตก จึงทำให้เกิดวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นขึ้น ซึ่งเรื่องสั้นจะมีเนื้อเรื่องที่แตกต่างไปจากนิทานเดิมของไทยมาก กล่าวคือ เรื่องสั้นนั้นมีโครงเรื่อง เนื้อหา ฉาก บรรยากาศ บทสนทนา และตัวละครสมจริง มีแก่นเรื่องที่สะท้อนความเป็นจริงในสังคม หรือแสดงความคิดเห็นของผู้แต่งที่หลากหลายแง่มุม ทั้งยังเป็นการสื่อสารความคิดระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านโดยตรง และผู้เขียนก็ได้สรุปข้อคิดไว้ในตอนท้ายของเรื่องเช่นเดียวกับนิทาน ในขณะเดียวกันผู้เขียนยังได้นำเนื้อหามาปรุงแต่งตามจินตนาการ หรือจุดประสงค์ทางศิลปะ จนทำให้เกิดเป็นภาพลวงตาขึ้นมา สิ่งที่คุณผู้อ่านจะได้รับเมื่ออ่านเรื่องก็คือ การได้เห็นรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์ในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม บุคลิกภาพ และภาวะอันเป็นธรรมชาติสากลของมนุษย์ อันจะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจชีวิตและผู้คนรอบข้างมากขึ้น (ธัญญา สังขพัฒน์านนท์, 2539, น. 102) ด้วยเหตุนี้เรื่องสั้น จึงได้รับความนิยมจากผู้อ่านเพราะมุ่งนำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสังคม การเมือง วิถีชีวิต รวมไปถึงอำนาจต่าง ๆ ที่ครอบงำระบบความคิดของคนในสังคมไว้ และสื่อความหมายเชื่อมโยงให้เกิดภาพแทนผ่านการใช้ภาษาด้วย

ภาพแทนอำนาจเป็นภาพแทนประเภทหนึ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสั้น ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจเนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่า ภาษาไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์สื่อสารสิ่งที่อยู่ภายในใจออกมา หากแต่ภาษายังมีบทบาทสำคัญในการสร้างและจัดการกับความจริงอีกด้วย (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2548) ภาพแทนอำนาจที่ปรากฏในเรื่องสั้นจึงเป็นผลผลิตที่มาจากวาทกรรมอันเป็นชุดความรู้ที่ครอบงำระบบความคิดของคนในสังคมและผูกโยงกับแนวคิดเรื่องอำนาจ ซึ่ง

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

อำนาจก็มักจะผูกติดอยู่กับผู้มีอำนาจ ซึ่งเป็นตัวบุคคลหรือสถานภาพของบุคคล อำนาจจึงเน้นไปที่เรื่องทางกฎหมาย (legal model) หรือเรื่องสถาบัน (institute model) เป็นสำคัญ และมีลักษณะเป็นอำนาจแข็ง (hard power) ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจบังคับ

ในขณะที่ มิเชล พูโกต์ (อ้างอิงใน จารุณี วงศ์ละคร, 2561, น. 158) นักคิดด้านมนุษยศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ได้เสนอแนวคิด เรื่องชีวอำนาจ หรือ อำนาจชีวะ (bio-power, or somato-power) ซึ่งหมายถึง อำนาจที่มีชีวิตและทำงานได้เอง โดยไม่ยึดโยงผูกติดกับคนหรือศูนย์กลางอำนาจเป็นการเปลี่ยนรูปแบบการใช้อำนาจทางการเมืองที่มีขนาดเล็กลง คือเป็นการใช้อำนาจภายในองคาพยพของสังคม อันมีผลต่อการลดทอนอำนาจของศาลและกษัตริย์ลงด้วย และในมุมมองของพูโกต์ ยังเห็นว่า อำนาจทุกชนิดเริ่มต้นด้วยการมีที่มา (จากรัฐหรือจากทุน) แต่เมื่อกระบวนการของมันดำเนินไปถึงจุดหนึ่ง อำนาจก็กลายเป็นสิ่งนิรนามที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของอย่างแท้จริงหลังจากที่ไหลลงมาเป็นกระแสใหญ่ในทิศทางเดียวกัน มันก็ไหลเวียนไปมาในทุกทิศทุกทางจนแผ่ซ่านอยู่ในทุกระดับทุกพื้นที่ของสังคมอย่างไม่มีหัวไม่มีหาง (นพพร ประชากุล, 2547, น. 23) ดังนั้น อำนาจจึงมีรูปแบบที่เป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ที่แทรกซึมและครอบงำอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกมิติทั้งสถาบันต่าง ๆ รัฐ การเมือง ระบบสังคม วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ ความเชื่อ ระบบทุน เป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์อันเป็นวรรณกรรมที่ได้รับการคัดสรรคุณภาพจากองค์กรวรรณกรรมในปัจจุบันจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะทำให้ทราบถึงลักษณะอำนาจในบริบทต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายในช่วงเวลา พ.ศ. 2554 - 2563 อันเป็นช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี รวมทั้งก่อให้เกิดความเข้าใจสิ่งที่ครอบงำความคิด อุดมการณ์ และเสรีภาพของสังคมไทย อันจะสามารถนำมาปรับวิถีชีวิตของตนเองให้อยู่ภายใต้อำนาจเหล่านั้นในสังคมไทยได้อย่างเป็นสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 - 2563

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมและศึกษาเล่มเรื่องสั้น รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนทั้งหมดจำนวน 4 เล่ม (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554-2563) ดังนี้
 - 1.1 หนังสือรวมเรื่องสั้นชุด “แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ” ของ จเด็จ กำจรเดช จำนวน 12 เรื่อง
 - 1.2 หนังสือรวมเรื่องสั้นชุด “อสรพิษและเรื่องอื่น ๆ” ของ แดนอรัญญา แสงทอง จำนวน 12 เรื่อง
 - 1.3 หนังสือรวมเรื่องสั้นชุด “สิงโตนอกคอก” ของ จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท จำนวน 9 เรื่อง
 - 1.4 หนังสือรวมเรื่องสั้นชุด “คืนปีเสือและเรื่องเล่าของสัตว์อื่น ๆ” ของ จเด็จ กำจรเดช จำนวน 11 เรื่อง
2. ศึกษา และทบทวนข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้
 - 2.1 แนวคิดเรื่องอำนาจ
 - 2.2 แนวคิดเรื่องวาทกรรม
 - 2.3 แนวคิดเรื่องภาพแทน
 - 2.4 เรื่องสั้นและเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ ภาพแทน เรื่องสั้น และเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์
3. อ่านและวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดภาพแทน แนวคิดฐานอำนาจ แล้วเก็บข้อมูลหรือประเด็น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย โดยอ่านและพิจารณาอย่างละเอียด
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ภาพแทนอำนาจที่ปรากฏในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ (พ.ศ. 2554 – 2563)
5. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์กระบวนการสร้างภาพแทนอำนาจที่ปรากฏในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ (พ.ศ. 2554 – 2563)
6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การนำเสนอผลการค้นคว้า

การนำเสนอผลการค้นคว้าในงานวิจัยครั้งนี้จะนำเสนอด้วยการพรรณนาวิเคราะห์
ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าการนำเสนอภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 - 2563 เป็น 2 ด้าน คือ 1) ภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบัน ได้แก่ กฎหมาย การศึกษา การแพทย์ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสื่อ 2) ภาพแทนอำนาจจากวิธีการ ได้แก่ การบังคับและการสนองความปรารถนาแห่งการเป็นมนุษย์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบัน

องค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ ในสังคม คือ องค์คณะหนึ่งที่ตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง โดยมักจะมี การรับรองทางกฎหมายและมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นภาพแทนทางอำนาจหนึ่งของสังคมที่ครอบงำระบบความคิดของคนในสังคมผ่านวิธีการใด ๆ ซึ่งในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 - 2563 มีการกล่าวถึงอันแสดงให้เห็นถึงภาพแทนทางอำนาจอย่างชัดเจน มีดังนี้

1.1 กฎหมาย เป็นกฎหมายหนึ่งที่สังคมได้ร่วมกันกำหนดขึ้นโดยผ่านรัฐสภา เป็นมาตรฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม นอกจากนี้ยังเกิดขึ้นจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ และใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตาม หรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ ดังนั้นกฎหมายจึงเป็นภาพแทนอำนาจในการที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพลเมือง และเป็นตัวกำหนด ควบคุม และบังคับพฤติกรรมของคนในทุก ๆ สังคม หากผู้ใดปฏิบัติตามกฎหมายก็จะทำให้เกิด “ความชอบธรรม” และอาจจะอยู่ในฐานะพลเมืองดี แต่หากกฎหมายมีความไม่เที่ยงตรงทางศีลธรรมหรือหลักเหตุผลก็อาจทำให้กำหนด ควบคุม และบังคับ พฤติกรรมของคนในสังคมไปในเชิงลบกฎหมายเป็นภาพแทนอำนาจหนึ่งที่ใช้ตัดสินวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบันในด้านต่าง ๆ ทั้งความผิดแบบลหุโทษหรือความผิดแบบร้ายแรง ดังปรากฏในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์เรื่อง “ในโลกที่ทุกคนอยากเป็นคนดี” ที่กล่าวถึงการสัญญาของการเป็นคนดีเพราะมีไฟสีขาว และการเป็นคนไม่ดีเพราะมีไฟสีดำ และมีสิทธิตามกฎหมายในการลงโทษหรือสังหารคนไม่ดีอย่างชอบธรรม

เมื่อใดก็ตามที่คนคนนั้นทำสิ่งที่สังคมตัดสินว่าผิด ไฟจะกลายเป็นสีดำ และคนคนนั้นก็จะกลายเป็นคนเลวของสังคม เมื่อนั้นบรรดาคนดีของสังคมที่ครอบครองไฟสีขาวจะมีสิทธิสังหารคนเลวได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 39- 40)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ภาพแทนอำนาจในรูปแบบของกฎหมาย ยังมีอำนาจต่อวิถีชีวิตด้านอื่น ๆ ตั้งแต่การเกิด การใช้ชีวิต จนไปถึงการตาย อันแสดงให้เห็นถึงกฎหมายที่มีอำนาจครอบงำชีวิตของคนในสังคมอย่างชัดเจน ดังปรากฏในเรื่องสั้น เรื่อง “สิ่งชั่วร้ายของพระเจ้า” กล่าวถึงความต้องการทำแท้งที่ถูกกฎหมายเพื่อตัดปัญหาการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ของผู้หญิงที่ไม่พร้อมจะมีบุตร ดังตัวอย่างข้อความว่า

เธอคงผู้ชายหลายคน บางครั้งเธออาจลืมป้องกัน และเมื่อเธอท้อง เด็กคนนี้อย่อมไม่สมควรเกิด เธออาจต้องการทำลายเด็ก การเป็นสาวสังคมทำให้เธอไม่อาจไปหาหมอหรือมีวิธีทำแท้งที่เหมาะสม

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ข, น. 43)

นอกจากนี้เรื่องสั้น เรื่อง “ในโลกที่ทุกคนอยากเป็นคนดี” ยังกล่าวถึงเรื่องความตายที่พึงปรารถนาหรือการุณยฆาต ที่ต้องอาศัยกฎหมายควบคุมให้มนุษย์สามารถเลือกที่จะตายได้หากมีชีวิตอยู่อย่างทรมานและเจ็บปวดมากกว่าความตาย ดังตัวอย่างข้อความว่า

มาตรฐานที่ใช้กันอยู่ตอนนี้มันโหดร้ายเกินไป การใช้ มาตรฐานเดียวกันทั้งโลกโดยไม่ลดหย่อนผ่อนปรนไม่ว่ากรณีใด ๆ ทำให้เกิดความอยุติธรรมขึ้นการฆ่าคนเป็นสิ่งที่ผิด แล้วถ้าคนป่วยทรมานมาก ๆ จนไม่อาจจะทนทนได้ ความตายเป็นสิ่งพึงปรารถนามากกว่าการมีชีวิตอยู่ หมอที่ฆ่าคนคนนั้นทำความดีหรือว่าทำบาป

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 54)

1.2 การศึกษา เป็นส่วนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดความเจริญงอกงามทางความคิดได้ ในหลายประเทศมีการส่งเสริมการศึกษาเพื่อเป็นฟันเฟืองหนึ่งในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ในขณะเดียวกันการศึกษาก็เป็นภาพแทนอำนาจในสังคมได้เช่นกัน เพราะเป็นสิ่งที่สามารถครอบงำระบบความคิดและความเชื่อของคนในสังคมได้ การปกครองโดยรัฐบาลจึงมีการจัดการหลักสูตรที่เคลือบแฝงด้วยอำนาจ ในการกำหนดทิศทางการพฤติกรรมของคนในสังคม ดังปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” กล่าวถึงการต่อสู้ชีวิตของเด็กชายฮะตู ชนชาติมอญ ที่ลักลอบเข้ามาอาศัยในประเทศไทย และสังคมก็มองฮะตูเป็นพม่า โดยมีความเกลียดชังในฐานะผู้รุกรานชาติไทยตามแบบเรียนประวัติศาสตร์ โดยไม่คำนึงความเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์ ซึ่งการรุกรานกรุงศรีอยุธยาของพม่า อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษของคนส่วนใหญ่ในประเทศไทย เพราะอยุธยาเป็นอาณาจักรโบราณในแถบภาคกลาง ส่วนภาคอื่น ๆ ก็มีอาณาจักรต่าง ๆ ปกครองอยู่ แต่ด้วยแบบเรียนของประเทศไทยปัจจุบันเป็นแบบเรียนเดียวกันทั่วประเทศ จึงทำให้เกิดการครอบงำความเชื่อของคนไทยว่าพม่าคือผู้รุกรานดินแดนไทยตั้งแต่สมัยโบราณ จนปรากฏภาพแทนอำนาจผ่านสถาบันการศึกษา ดังข้อความว่า

แรงงานเหล่านั้นมักถูกเรียกว่าพม่า ซึ่งหลุดมาจากแบบเรียนชั้นประถม ที่ว่าด้วยสังคมยึดถือ การเผาวัด และยุทธหัตถีของพระนเรศวรฝั่งโจ้อยู่กับภาพความโหดร้ายนั้น คนในพื้นที่ส่วนใหญ่จึงไม่ชอบ ยังมีข่าวร้าย ๆ ออกมา ชาวบ้านยิ่งมองคนพวกนั้นเป็นปีศาจ

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ข, น. 79)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

นอกจากนี้ภาพแทนอำนาจที่ปรากฏผ่านการศึกษา ยังทำให้เห็นว่าการศึกษาเป็นบ่อเกิดของความคิดมนุษย์ อันทรงอนุภาพในการสร้างอำนาจและทำลายอำนาจด้วย ผู้มีอำนาจจึงมีการควบคุมความรู้ความคิดของผู้อยู่ภายใต้อำนาจทุกวิถีทาง และมักจะควบคุม “การตั้งคำถาม” อันเป็นจุดเริ่มต้นของการค้นหาและสืบรู้ความจริง ซึ่งเป็นเสมือน “การเบิกเนตร” นั่นคือ การรับรู้ความจริงอย่างถ่องแท้ ดังปรากฏในเรื่องสั้น “จะขอรับผิดชอบทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว” และเรื่องสั้น “ในโลกที่ทุกคนอยากเป็นคนดี” ข้อความว่า

พวกที่ตื่นรู้กำลังศึกษาเรื่องนี้กันอยู่ พวกเราสรุปไว้คร่าว ๆ ว่าระบบการศึกษาจากรัฐบาลเป็นตัวหล่อหลอมคนให้ไม่สงสัย พวกเราถูกสอนให้เชื่อตามที่ถูกบอกเล่า เด็ก ๆ ในโรงเรียนไม่เคยได้ตั้งคำถาม นักเรียนที่ขบขัคำถามมักถูกลงโทษ เชื่อแห่งความสงสัยเลยตายจากเราไปตั้งแต่เด็ก

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 56)

1.3 การแพทย์ เป็นองค์ความรู้หนึ่งทางวิทยาศาสตร์ที่มนุษย์มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา โดยวัตถุประสงค์หลักคือรักษาและดูแลสุขภาพของคนในสังคม อันจะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี การแพทย์จึงมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งเป็นภาพแทนอำนาจที่กำหนดและครอบงำผลักดันให้มนุษย์เกิดความเชื่อในการใช้ชีวิต โดยทุกคนมีชุดความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชีวิตว่า “ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้วย่อมไม่ยอมตาย” ดังนั้นการแพทย์จึงเป็นภาพแทนหนึ่งที่ควบคุมคนในสังคมได้ ดังปรากฏในเรื่องสั้น “อย่างน้อยก็สัก 5 นาที” กล่าวถึงเจ้าของบริษัทรับเหมาก่อสร้างที่ร่ำรวย ต้องการจะรักษาสุขภาพตนเองให้ดีและมีอายุยืน เพื่อยืดเวลาการใช้เงินอย่างมีความสุข ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ โดยต้องควบคุมชีพจรให้เต้น 80-90 ครั้งต่อนาที แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าจะร่ำรวยมหาศาลแต่สุขภาพเป็นสิ่งที่ต้องการรักษาไว้ การแพทย์จึงควบคุมให้เขาออกกำลังกาย ดังปรากฏในข้อความว่า

1 ชั่วโมงอันมีค่าที่ได้มา หมดไปแล้วกับการเดิน 20 นาที ในคลินิกอีก 35 นาที อาศัยชื่อเสียงและเม็ดเงินอีกเล็กน้อยเพื่อให้หมอใช้เวลาอันรวบรัดตรวจร่างกายและวินิจฉัยโรค พร้อมคำแนะนำแสนมีค่า

(เจเด็จ กำจรเดช, 2563, น. 266)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ภาพแทนอำนาจด้านการแพทย์ยังมีความเกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการแพทย์ ในการวินิจฉัยและกำหนดทิศทางการพฤติกรรมของมนุษย์ เนื่องจากมีความน่าเชื่อถือทางวิชาชีพ เป็นวิทยาศาสตร์ มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยอย่างเป็นระบบ จึงทำให้คนในสังคมเชื่อและปฏิบัติตามอย่างไม่มีข้อสงสัย แต่ในปัจจุบันก็มีทฤษฎีหรือหลักฐานใหม่มาหักล้างความเชื่อทางวิทยาศาสตร์เดิมอยู่ตลอดเวลา เช่น การบริโภคน้ำมันจากพืชหรือน้ำมันจากสัตว์ชนิดใดดีต่อสุขภาพ การรับประทานไข่ที่เหมาะสม เป็นต้น บุคลากรทางการแพทย์จึงเป็นภาพแทนอำนาจหนึ่งที่ชี้นำระบบความคิดของคนในสังคมได้ ดังปรากฏในเรื่องสั้น “หนุมานเหยียบเมือง” ที่กล่าวถึงชายคนหนึ่งที่เป็นร่างทรงของ หนุมาน เขามีความเชื่อทางวิทยาศาสตร์การแพทย์เป็นอย่างมาก และการเขาคิดว่าเขาเป็นร่างทรงเพราะเขาเป็นผู้ป่วยจิตเวช และปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ อันเป็นไปตามหลักวิชาการแพทย์ และผู้แต่งมักจะเน้นย้ำหลายครั้งให้ผู้อ่านฉุกคิดว่า “หมอบอกมาอย่างนี้” จนสุดท้ายเขาก็ได้ทราบว่าแพทย์ที่รักษาเขาได้ลาไปร่วมพิธีพุทธาภิเษกวัดมุงคล อันเป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อและจิตวิญญาณของเรื่องเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความว่า

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

นี่เป็นจิตวิทยาหมู่ เป็น mass hypnosis เป็นการชักจูงหรือนำของกลุ่มชน เพื่อเข้าสู่อาการคล้อยตาม อันจะนำไปสู่ภาวะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ซึ่งก็คืออาการเพลง หมอบอกเขาอย่างนี้!...แต่เอ็งก็ยังเชื่อเรื่องสะกดจิตหมู่ mass hypnosis ภาวะการเปลี่ยนแปลงเอ็งฟังใครมา หมอบอกอย่างนั้น

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ข, น. 212-213)

นอกจากนี้ภาพแทนด้านการแพทย์ยังแสดงถึงการครอบงำความคิดของคนในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ การลดคุณค่าของการแพทย์พื้นบ้าน และการใช้วิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ทำศัลยกรรมใบหน้าคนเพื่อช่วยในการผลักดันคนให้มีอำนาจในการเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมมากขึ้น ดังปรากฏในเรื่องสั้น “สิ่งขำรุคของพระเจ้า” ว่า

ผมเป็นนักวิทยาศาสตร์ จึงไม่มีเหตุผลอื่นใดนอกจากอยากให้เธอมีพื้นที่ในสังคม เธอเป็นคนฉลาด ผลการเรียนดีเลิศ นิสัยเรียบร้อย อย่าให้เธอต้องสูญเสียโอกาสเพราะหน้าตา ตอนนั้นผมไม่ได้คิด เรื่องพระเจ้าหรือพระเจ้าผู้สร้าง ความพิการบนใบหน้าของเธอเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถแก้ได้ด้วยวิทยาศาสตร์เช่นกัน

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ข, น. 45)

1.4 ความเชื่อ เป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือของคนในสังคมที่มีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อและจิตวิญญาณของผู้คน และมีส่วนในการกำหนดทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม ตลอดจนค่านิยมของคนในสังคม ภาพแทนอำนาจในด้านความเชื่อในสังคมที่ปรากฏอย่างชัดเจนคือ ความเชื่อเรื่องสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งแสดงถึงอำนาจแผ่ขยายและแทรกซึมเข้าไปในความคิดของคนในสังคม ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น “กุหลาบย้อมสี” มีตัวละครชื่อ “ท่านวัล” มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม ในฐานะผู้ติดต่อกับเทพและเมื่อพูดในสิ่งใดก็ตามผู้ที่นับถือเทพเจ้าย่อมคล้อยตาม แม้ว่าจะมีเหตุผลหรือไม่ก็ตาม ดังข้อความว่า

กุหลาบขาวประจำตัวของพวกเรา ติดตัวเรามาตั้งแต่ถือกำเนิด กุหลาบนี้ไม่เคยโรยรา ไม่เคยเหี่ยวแห้ง มันจะเป็นสีขาวไปจนถึงลมหายใจสุดท้ายของเรา แล้วก็จะเปลี่ยนเป็นสีดำไปพร้อม ๆ กับการจากไปของเรา ช่างเป็นสิ่งที่แสนประหลาดมหัศจรรย์เสียนี้กระไร ท่านวัลบอกว่ากุหลาบมีอำนาจเช่นนั้น เพราะมันเป็นกุหลาบที่มาจากเทพเจ้า

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 153)

นอกจากนี้ภาพแทนอำนาจด้านความเชื่อยังปรากฏผ่าน “ร่างทรง” ผู้ซึ่งคนในสังคมเชื่อว่ามีความอำนาจเหนือมนุษย์ในการติดต่อหรืออัญเชิญสิ่งเหนือธรรมชาติมาประทับร่าง ก่อให้เกิดอำนาจอื่น ๆ ตามมา เช่น อำนาจในการควบคุมทรัพยากรสาธารณะ อำนาจในการตัดสินคุณค่าของคน อำนาจในการพยากรณ์เหตุการณ์หรืออธิบายเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผล ฯลฯ ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น “อสรพิษ” ที่กล่าวถึงเด็กชายที่ตกอยู่ในอำนาจของคนทรง ในการกล่าวหาว่าเหตุแห่งความพิการนั้นเกิดจากการไม่เคารพต่อเจ้าแม่แพรกหนามแดง ในขณะที่ตัวร่างทรงคนนี้ยังใช้อำนาจความเป็นร่างทรงในการครอบครองที่ดินสาธารณะให้เป็นของตนเองอีกด้วย ดังข้อความว่า

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

เขาก็บอกกับทุกคนในหมู่บ้านว่า วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่แพรกหนามแดงมีความประสงค์ จะใช้เขาเป็นร่างทรง และเขาเป็นเพียงผู้เดียวที่สามารถอยู่เชิญวิญญาณของเจ้าแม่ให้มาประทับทรงในร่างของเขาเมื่อใดก็ได้... ทรงวาดจึงเป็นคนที่มีความอำนาจและอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งในหมู่บ้าน และเขาก็พร้อมที่จะใช้อำนาจและอิทธิพลของเขาเสมอ ในทุ่งแพรกหนามแดงมีที่ดินว่างร้างอยู่หลายแปลง ถูกระบุว่าเป็นที่ดินสำหรับใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ แต่ทรงวาดก็ได้เข้าครอบครองที่ดินเปล่าเหล่านี้โดยพลการ เข้าไปล้อมรั้ว ปกปิดต้นไม้ เพื่อหวังจะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเหล่านั้น

(แดนอรัญ แสงทอง, 2560, น. 16)

1.5 เศรษฐกิจ เป็นระบบความสัมพันธ์อย่างหนึ่งของคนในสังคมที่จะได้ปฏิสัมพันธ์กันโดยจะเกี่ยวข้องกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การเข้าถึงทรัพยากร ผลประโยชน์ การเงิน เป็นต้น ภาพแทนอำนาจที่ปรากฏด้านเศรษฐกิจนั้น มีผลต่อวิถีชีวิตคนในสังคมมาก จากเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ช่วงปีพุทธศักราช 2554 - 2563 มีการกล่าวถึงภาพแทนอำนาจด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการเงิน และปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ของคนในสังคมไทย จนก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ตามมา อันเป็นผลของการทำงานของอำนาจ ดังปรากฏในเรื่องสั้น “แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ” กล่าวถึงการใช้เงินเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อได้มาในสิ่งที่ต้องการ แม้ว่าจะเป็นเพียงแค่ความต้องการพื้นฐาน อันได้แก่ ปัจจัยสี่ เงินจึงเป็นภาพแทนของอำนาจที่ชัดเจน ดังตัวอย่างข้อความว่า

เงิน ที่จริงมันไม่ใช่ ฉันอยากให้พ่อแม่มีกิน มีบ้าน อยากได้บัตรประชาชนให้ตัวเองกับน้องชาย แต่ทุกอย่างที่ว่าต้องใช้เงิน ฉันก็เลยมีความฝันว่าอยากได้เงิน

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ข, น. 324)

นอกจากนั้น เงิน ยังเป็นภาพแทนอำนาจที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ซึ่งก่อให้เกิดคำว่า “อภิสิทธิ์ชน” เพราะเงินเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตได้ทุกด้าน ในขณะที่คนไม่มีเงินจะดำเนินชีวิตไปด้วยความยากลำบาก ดังเช่น ในเรื่องสั้น “หลุมหลบภัย” ใช้สัญลักษณ์โดยการสร้างตัวละครที่ร่ำรวย สามารถอยู่ในหลุมหลบภัยได้อย่างสบายถึง 50 ปี โดยการใช้เงินในการกักตุนอาหารและสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีพ เพื่อให้มีชีวิตที่ดีกว่าคนทั่วไป โดยไม่ต้องออกจากหลุมหลบภัย นอกจากนั้น ในเรื่องสั้น “ซินเดอเรลล่าแห่งเมืองหุ่นยนต์” ใช้สัญลักษณ์โดยการนำเอา “น้ำมัน” แทนความหมายของมีค่าที่ใกล้เคียงกับเงิน ในยุคที่มนุษย์ตกเป็นทาสของหุ่นยนต์ หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง ราคาน้ำมันที่พุ่งสูงขึ้น และรัฐบาล (หุ่นยนต์) ละเลยในการแก้ไขปัญหา ซึ่งหากใครมีน้ำมันย่อมเปรียบเสมือนมีเงิน และในเรื่องสั้น “ประแบ่งไหม” ใช้สัญลักษณ์โดยการนำเอาเลือดเนื้อของมนุษย์ ใช้จ่ายแทนเงิน ซึ่งสร้างความหมายว่า เงินมีความสำคัญเท่ากับชีวิต ดังปรากฏในข้อความว่า

ใครกันนะที่มีกำลังทรัพย์มากพอจะสร้างสถานที่หลบภัยที่เพียบพร้อมขนาดนี้ได้ ผมบอกคุณได้แค่พ่อของผมเป็นบุคคลผู้มีอำนาจมากในประเทศร่ำรวย ทันทิที่พ่อได้ข่าวเกี่ยวกับสงคราม พ่อก็เริ่มต้นสร้างห้องใต้ดินนี้และสำรองอาหารเอาไว้ เมื่อสงครามมาถึงเมืองของเรา พ่อก็พาแม่และลูกสองคนหลบลงห้องใต้ดิน พวกเราปลอดภัยและมีอาหารกิน อุ่นสบายอยู่ใต้ผืนดินที่นอนไปด้วยเลือด

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 172)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ปัญหาเรื่องเงินสดหมดไป ปัญหาเรื่องรัฐแฮกข้อมูลหมดไป ปัญหาใหม่ตามมาหลังการมาถึงของแอปเปิลผ่าซีก มนุษย์ต้องอัปเดตตัวเองตามกฎของไอบอท เลือดเนื้อและเส้นเอ็นมีไม่พอจะยืนยันเครดิตสะพานไร้คนข้าม กระดานทุกแผ่น ขำรุค นักดนตรีและเด็ก ๆ หายไป

(เจตเจจ กำจรเดช, 2563ข, น. 155)

1.6 การเมืองการปกครอง เป็นการบริหารของรัฐบาล โดยมีภารกิจหลักเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การจัดสรรทรัพยากร การรักษาความสงบมั่น และการบริการสาธารณะ ซึ่งทำให้ระบบการเมืองการปกครองเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนในสังคมทุกด้าน และมีอิทธิพลในการควบคุมสังคมได้เป็นอย่างมาก การเมืองการปกครองจึงเป็นภาพแทนอำนาจอันเป็นกลไกที่เข้าครอบงำการดำเนินชีวิตและอุดมการณ์ของสังคมด้วย ในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2554-2563 ถือว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะระบบการเมืองการปกครอง จึงทำให้ปรากฏภาพแทนอำนาจที่สื่อความหมายผ่านวรรณกรรมเรื่องสั้นได้อย่างชัดเจน

การเมืองการปกครองเป็นภาพแทนอำนาจที่ซับซ้อนมีหลากหลายมิติ การใช้สัญลักษณ์ในการนำเสนอภาพแทนที่ปรากฏในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ พุทธศักราช 2554-2563 ก่อให้เกิดภาพแทนอำนาจขึ้นในมโนทัศน์ของผู้อ่านอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเกี่ยวกับการควบคุมผู้อยู่ใต้ปกครองให้เชื่อฟัง หรือยอมจำนนต่อผู้ปกครอง ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้น “ในโลกที่ทุกคนอยากเป็นคนดี” ที่กล่าวถึงการควบคุมของรัฐบาลในการกระทำและวิถีชีวิตทุกด้าน ทั้งการตัดสินใจความผิดของมนุษย์ มาตราฐานคนดีตามที่รัฐบาลกำหนดขึ้น การปิดกั้นข้อมูลความรู้หรือข้อเท็จจริง การควบคุมความคิด หรือแม้กระทั่งการควบคุมการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองซึ่งเป็นสิทธิส่วนบุคคล เป็นต้น ผ่านสัญลักษณ์ที่เรียกว่า “ไฟขาวและไฟดำ” ซึ่งคนไฟขาว (คนดี) มีสิทธิสังหารคนไฟดำ (คนเลว) ได้อย่างไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

“เมื่อใดก็ตามที่คนคนนั้นทำสิ่งที่สังคมตัดสินว่าผิด ไฟจะกลายเป็นสีดำ และคนคนนั้นก็จะกลายเป็นคนเลวในสังคม เมื่อนั้นบรรดาคนดีของสังคมที่ครองไฟสีขาวจะมีสิทธิสังหารคนเลวได้โดยไม่ผิดกฎหมาย”

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, หน้า 41)

จากตัวอย่างข้อความว่า “บรรดาคนดีของสังคมที่ครองไฟสีขาวจะมีสิทธิสังหารคนเลวได้โดยไม่ผิดกฎหมาย” มีการใช้วาทกรรมการเป็นคนดีเพื่อสร้างอำนาจโดยชอบธรรมในการลงโทษคนไม่ดี เป็นการแผ่ข่ายทางอำนาจในการตัดสินความผิดของผู้อื่น โดยการกล่าวอ้างว่าตนนั้นเป็นคนดี และสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของการเมืองการปกครองที่สร้างระเบียบกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานให้พลเมือง นอกจากนี้ยังกล่าวถึง การถูกควบคุมโดยผู้มีอำนาจที่มีอำนาจมากจนเกินไป ทำให้ผู้อยู่ใต้การปกครองนั้นสูญเสียสัญชาตญาณแห่งความเป็นมนุษย์ไป หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเสมือน “หุ่นยนต์” ที่ผู้มีอำนาจใส่ชุดความคิดหรือโปรแกรมลงไป แล้วให้ปฏิบัติตามอย่างไร้ความสงสัย และหากสงสัยหรือมีการตั้งคำถามย่อมจะทำให้เป็นภัยแก่ตนเอง การปกครองดังกล่าวนี้จึงทำให้ผู้มีอำนาจปกครองสังคมได้ง่าย รวมทั้งสามารถสืบทอดและรักษาอำนาจเอาไว้ได้อย่างยาวนาน ดังปรากฏในข้อความว่า

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

มนุษย์ในอดีตก็เป็นอย่างนี้แหละ มนุษย์จริง ๆ เป็นแบบนี้ ช่างสงสัย กระทบความรู้ แต่น่าเสียดายที่พวกเราในปัจจุบันนี้ ลืมทุกอย่างไปหมดแล้ว เรากำลังถูกหล่อหลอมให้กลายเป็นอะไรบางอย่างที่ห่างไกลความเป็นมนุษย์ แต่ง่ายต่อการควบคุมและปกครอง

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 63)

ภาพแทนอำนาจในรูปแบบของการเมืองการปกครองยังสื่อความหมายถึง การสืบทอดอำนาจของบุคคลที่มีอำนาจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบราชการและชนชั้น มีการช่วงชิงอำนาจในการเมืองการปกครองเพื่อครอบครองผลประโยชน์ทรัพยากร หรือกรรมสิทธิ์ต่าง ๆ ในเรื่องสั้น “ซินเดอเรลล่าแห่งเมืองหุ่นยนต์” กล่าวถึงในยุคที่หุ่นยนต์ปกครองมนุษย์ มีตำแหน่งรัฐมนตรีของมนุษย์เพียงหนึ่งตำแหน่ง มีอำนาจในการสั่งประหารมนุษย์ด้วยกันที่ไม่เชื่อฟังหุ่นยนต์ แม้ว่าอดีตรัฐมนตรีจะเสียชีวิตไป แต่ก็มีผู้สืบทอดใหม่แทนที่ โดยยังคงมีอุดมการณ์ที่เหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง เปรียบได้กับหุ่นยนต์ที่ตั้งโปรแกรมแห่งอุดมการณ์ไว้แล้ว นั่นคือ การกำจัดมนุษย์ที่ไม่ยอมเชื่อฟัง ในเรื่องสั้น “มิติทับซ้อนในโลกที่ซ่อนเร้น” เรื่องสั้น “แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ” และเรื่องสั้น “นาฏกรรมแห่งไฟ” กล่าวถึงการสืบทอดอำนาจที่มาจากครอบครัวที่ร่ำรวยหรือเป็นข้าราชการที่คนต้องนับถือและเกรงใจ รวมถึงการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อกลายเป็นอภิสิทธิ์ชน ดังปรากฏในข้อความ ดังนี้

อดีตรัฐมนตรีตายไปแล้ว ชายคนนั้นตอบเรียบ ๆ ผมที่เป็นรัฐมนตรีช่วยเลื่อนขึ้นมาแทน ไม่ต้องห่วงหรอก เราจะประหารคุณทั้งคู่ก่อนฟ้าสาธนะ ๆ บ้าแท้ ๆ ผมลืมนึกไปว่าของพวกนี้มันเหมือนทางจิ้งจก งอกใหม่ได้เรื่อย ๆ แม้ภาพลักษณ์จะผิดกันเหมือนฟ้ากับเหว แต่คนตรงหน้าก็ไม่ต่างอะไรจากหมูที่มีคิ้วตัวนั้น

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 149)

นอกจากนี้ระบบการเมืองการปกครองยังแสดงให้เห็นถึงภาพแทนอำนาจที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนในสังคมที่โดนกดทับ กดขี่ การลิดรอนสิทธิเสรีภาพ และไม่สามารถเข้าถึงสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานได้ ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในฐานะความเป็นมนุษย์ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การเลือกปฏิบัติ และการรัฐประหาร ปรากฏในเรื่องสั้น “อสรพิษ” กล่าวถึงการที่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการรักษาในโรงพยาบาล เพราะอยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ และยังเป็นอีกตัวอย่างข้อความหนึ่งที่สื่อภาพแทนอำนาจด้านการแพทย์ อันก่อให้เกิดการสยบยอมต่อร่างกายที่พิการและควบคุมพฤติกรรม การดำเนินชีวิตต่าง ๆ ให้เป็นอย่างมีข้อจำกัด ดังปรากฏในข้อความว่า

เขากำลังนอนหายใจระรวยอยู่กับพื้น เนื้อตัวเต็มไปด้วยโคลน แขนขวาหักตรงข้อศอกห้อยร่อนแรง กระดูกไหล่ขวาเคลื่อนผิดรูป กระนั้นก็ยังกัดกรามแน่น ไม่มีน้ำตาแม้แต่เพียงหยาดเดียว โรงพยาบาลอยู่ไกลเกินไป วัดลาดโพธิ์ของหลวง พ่อหรือหมอรักษากระดูกผู้ถือขาที่อยู่ไกลเกินไป เขาต้องกินน้ำใบบัวบกแก้อาการขาในอยู่นานนับเดือน แต่แขนขวาและไหล่ขวาของเขาพิการนับจากนั้นเป็นต้นมา

(แดนธวัช แสงทอง, 2560, น. 18)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ในเรื่องสั้น “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” กล่าวถึง การตายของแรงงานชาวพม่า ที่ไม่ได้รับความสนใจ ถูกละเว้นโดยการไม่สืบสวนทางกระบวนการยุติธรรม แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังปรากฏในข้อความ ดังนี้

ศพชาวพม่า พอบอกอย่างนั้น แรงงานซึ่งร้อยละเก้าสิบมักผิดกฎหมาย แต่ใครจะสนใจในเมื่อทางการรับรู้มาตลอดว่าที่นี่ไม่มีแรงงานผิดกฎหมาย ดังนั้นจะมีศพของพวกมันได้อย่างไร

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ข, น. 80)

1.7 สื่อ ที่แพร่กระจายสู่สังคม ทำให้คนในสังคมได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และยังเป็นช่องทางสำคัญในการนำเสนอความรู้ ความจริง ความเชื่อ แนวคิด อุดมการณ์ และกระแสสังคมต่าง ๆ ให้แก่สังคม อันแสดงให้เห็นถึงการเป็นส่วนหนึ่งในภาพแทนอำนาจ สื่อมีอิทธิพลต่อสังคมในเชิงอำนาจมาก ผู้มีอำนาจหากได้ครอบงำหรือควบคุมสื่อจะมีประโยชน์ต่อการรักษาและแพร่กระจายอำนาจอย่างมั่นคง ในขณะที่ยุคปัจจุบันกระแสสังคมมีการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบสังคมออนไลน์มากขึ้น การผลิตสื่อทำได้ง่ายด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยและส่งผ่านได้รวดเร็ว จึงทำให้สื่อเป็นภาพแทนอำนาจหนึ่งที่ถ่ายทอดวาทกรรมต่าง ๆ และก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและแนวความคิดได้

สื่อจึงเป็นภาพแทนอำนาจในการครอบงำสังคมให้เกิดทัศนคติรวมเดียวกัน ซึ่งหากผู้รับสื่อไม่ได้พิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ ย่อมจะทำให้ตกเป็นเหยื่อได้ง่าย ในเรื่องสั้น “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” กล่าวถึง ชาวการบุกยึดโรงพยาบาลของชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีการนำเสนอที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น จึงทำให้ชาวบ้านมองคนพม่าแต่ด้านลบและสร้างชวชนเหตุแห่งความขัดแย้งและเกลียดชังได้ ในเรื่องสั้น “แดดเขาร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ” กล่าวถึง การได้รับข่าวสารที่ถูกบิดเบือนจนสร้างความจริงเกี่ยวกับปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สังคมเกิดการรับรู้ที่สงบสุข ซึ่งเป็นการครอบงำผ่านการใช้อำนาจนำเสนอข้อมูลให้ประชาชนรู้สึกปลอดภัย ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วเป็นที่ทราบกันดีว่าวามีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น ดังปรากฏในข้อความดังนี้

ชาวปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไม่มีระเบิดรายวัน ไม่มีชาวผู้เสียชีวิตจากสามจังหวัด ไม่มีขบวนน้ำตาของผู้สูญเสีย และไม่ปรากฏข่าวของแม่ผู้แลกชีวิตลูกชายให้กับนโยบายของรัฐ ผมขว้างหนังสือพิมพ์ โผเข้าหาหม้อต้มน้ำแล้ว ตักน้ำร้อนราดบนแขน มันส่งเสียงฉ่า ขณะที่เนื้อบริเวณนั้นหลุดล่อนออกมาเป็นริ้วแต่ผมยังยืนเฉยโดยไม่ปราศจากความเจ็บปวดใด ๆ

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ก, น. 345-346)

นอกจากนี้ ในเรื่องสั้น “ไปกินม้อเช้าที่ดาวพลูโต” ยังกล่าวถึงข่าวเกี่ยวกับทฤษฎีสมคบคิด ที่บอกว่าสหรัฐอเมริกาไม่เคยไปเหยียบดวงจันทร์ ซึ่งเป็นจริงหรือไม่ ไม่อาจทราบได้ แสดงให้เห็นว่าข่าวมีอำนาจต่อความเชื่อถือของผู้รับข่าว ในขณะที่เดียวกันข่าวก็สามารถบ่อนทำลายหรือลดความน่าเชื่อถือของชาติมหาอำนาจอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาลงได้ ดังปรากฏในข้อความดังนี้

“บางครั้งโลกเราก็เป็นแบบนี้ มันเป็นเรื่องการเมือง รู้จักข่าวไซโหมทฤษฎีสมคบคิด เรื่องที่อาร์มตรงขึ้นไปเหยียบดวงจันทร์เป็นการแหกตา โลกมีการแข่งขันที่โหดร้าย พออเมริกาประกาศว่าจะส่ง ดาวเทียมขึ้นอวกาศ โขเวียตก็ส่งสปู

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ตินิกขึ้นสู่ดวงโคจร อเมริกายังไม่ทันขยับโซเวียตก็ส่งหมาไล่ก้ำขึ้นไป ดู เหมือนว่าโซเวียตจะนำอเมริกาอยู่หนึ่งก้าวเสมอ จนเมื่ออเมริกาถ่ายภาพรอยเท้าแรกของมนุษย์โลกบน ดวงจันทร์ ทุกคนต่างก็เชื่อว่าอเมริกาเป็นผู้ชนะในเกมนี้ นานหลายปีกว่าจะมาถึงทฤษฎีสัมพัทธภาพ

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ก, น. 367)

ภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบันในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 - 2563 แสดงให้เห็นถึงอำนาจที่เคลือบแฝงผ่านองค์กรหรือสถาบันในสังคม อันเป็นสิ่งที่กำหนดหรือควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ซึ่งประกอบด้วย กฎหมาย การศึกษา การแพทย์ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสื่อ ภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบันจึงสะท้อนให้เห็นถึงทิศทางของอำนาจที่มีการจัดการตั้งแต่ระบบโครงสร้างทางสังคมแล้วจึงแพร่กระจายสู่ระดับปัจเจกบุคคล โดยมีองค์กรหรือสถาบันเป็นเครื่องมือทางอำนาจและมีกระบวนการสร้างความชอบธรรมขึ้น เพื่อสามารถใช้อำนาจได้อย่างสมบูรณ์และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

2. ภาพแทนอำนาจจากวิธีการ

ภาพแทนอำนาจจากวิธีการ เป็นชุดของขั้นตอนหรือข้อกำหนดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดผลทางอำนาจ เช่น การควบคุม ครอบงำ กดทับ ผลักดัน การแสวงหาผลประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นผลมาจากมนุษย์ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจ ในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 - 2563 มีการนำเสนอภาพแทนอำนาจในรูปแบบวิธีการอย่างหลากหลาย มีดังนี้

2.1 การบังคับ เป็นวิธีการหนึ่งในการได้มาซึ่งอำนาจ อาจมีการใช้ความรุนแรงอันมีผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจ การบังคับจึงเป็นภาพแทนอำนาจหนึ่งที่ทำให้ผู้อยู่ภายใต้อำนาจสยบยอม อันเป็นผลมาจากความกลัวหรือได้รับความเสียหายด้านต่าง ๆ การบังคับเริ่มจากในระดับอ่อน ทั้งคำพูด การกระทำ ประชดประชัน ด่าทอ จนเพิ่มระดับความรุนแรงขึ้น เป็นการใช้อำนาจต่อร่างกาย ต่อชีวิต หรือต่อมนุษยจำนวนมาก ในเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก” กล่าวถึง แชนดี้ เด็กหญิงตาขาวที่ถูกเพื่อนร่วมชั้นรังแก เพราะคนตาดำมีอำนาจเหนือคนตาขาว ในเรื่องสั้นเรื่อง “คล้ายว่าคล้ายว่าเริ่มจากฝน” กล่าวถึงการรังแกฮะตุ ซึ่งเป็นเด็กชายจากกลุ่มชาติพันธุ์มอญ แต่เด็กคนอื่นมองว่าเป็นพม่า มีฐานะเป็นคนต่างด้าวและมีทัศนคติเชิงลบต่อชาวพม่า โดยมีภาพการใช้อาวุธปืนในการบังคับให้จำนนต่ออำนาจของผู้ถืออาวุธปืนนั้น ดังปรากฏในข้อความดังนี้

พวกเขาประกาศตัวเป็นเจ้าของเหนือทุกคนด้วยกระบอกปืน ปิดประตูทางเข้า ปิดหน้าต่าง ทั้งยังยกโต๊ะปิงปองขึ้นบังในจุดที่สามารถมองเห็นได้จากข้างนอก

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ข, น. 105)

การบังคับเป็นการนำเสนอภาพแทนอำนาจที่ตีความความรุนแรงขึ้นโดยประสงค์ต่อชีวิต หรือกำจัดผู้ที่ต้องการต่อต้านอำนาจให้เสียชีวิตไป ในเรื่องสั้น “แม่ทัพตายแล้ว” กล่าวถึงตัวละครที่มีอาการทางจิต และได้ทำร้ายร่างกายหญิงขายบริการทางเพศจนเสียชีวิต ด้วยสาเหตุที่เธอไม่ยอมมีเพศสัมพันธ์ด้วย และไม่ชอบคนมีรูปร่างอ้วนมากเกินไป ด้วยความโกรธ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

และอาการทางจิตที่แยกไม่ออกระหว่างโลกของเกมกับโลกความเป็นจริงจึงฆาตกรรมหญิงขายบริการทางเพศ แสดงให้เห็นถึงความต้องการอำนาจหรือแสดงอำนาจเป็นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน

หญิงสาวร่วมห้องบ่นว่าผมอ้วนเกินไป เธอไม่เคยนอนกับคนอ้วนขนาดผม...ผมสะบัดผ้าขนหนูใส่หญิงสาว ปลายของผ้าขนหนูฟาดตามเนื้อตัวของเธอจนปรากฏริ้วแดง เธอร้องเสียงดัง ผมจึงใช้ผ้ารัดคอเธอ อีนิงแพศยาเผ่ามิด ผมด่าเธอตั้ง ๆ (เจเตจ กำจรเดช, 2563ข, น. 173)

ในเรื่องสั้น “แดดเฆาร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ” ยังกล่าวถึงการฆาตกรรมทหารด้วยการตัดศีรษะในปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการใช้อำนาจบีบบังคับหรือต่อต้านหรือต่อรองอำนาจจากรัฐบาล ดังปรากฏในข้อความดังนี้

“เราพบร่างอีกสองร่าง ห่างไปจากศพแรกเกือบครึ่งกิโลเมตร จากหน้าอกบนเครื่องบิน มีชื่อที่ผมอ่านได้นั่นเป็นเขา เพื่อนคนที่เรารู้จักกันว่าจิ้งจอกแดดเฆาแล้วจิบกาแฟด้วยกัน บัดนี้เขามีแค่ร่าง เขาเป็นคนเดียวที่ไม่ถูกตัดชิ้นส่วนอื่น ยกเว้นหัว”

(เจเตจ กำจรเดช, 2563ก, น. 339)

นอกจากนี้ความรุนแรงของการบังคับเพื่อได้มาซึ่งอำนาจนั้น ยังมีทวีความรุนแรงจนกระทบต่อชีวิตของคนในสังคมหรือมวลมนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็นการกวาดล้างผู้ชุมนุมซึ่งเป็นประชาชนของประเทศด้วยความรุนแรง จนทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากเพียงเพราะว่ามีแนวคิดที่แตกต่างทางการเมือง การฆาตกรรมแบบล้างเผ่าพันธุ์ การทำสงครามที่ก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินของพลเมืองจำนวนมาก และการใช้อาวุธอันตรายทำลายล้างชีวิตมนุษย์เป็นจำนวนมาก การบังคับด้วยความรุนแรงดังกล่าวเป็นภาพแทนอำนาจที่ปรากฏได้อย่างชัดเจน ดังข้อความดังนี้

พระเจ้าสร้างมนุษย์ที่ซื่อสัตย์ แต่ซาตานแอบทำให้อวัยวะบางส่วนของเขาบกพร่อง แทนที่เขาจะกลายเป็นศิลปิน เขากลับกลายเป็นนักฆ่าไปเสีย...และส่งคนอีกกลุ่มเพื่อพัฒนาทฤษฎีนั้นเป็นระเบิดที่มีพลังทำลายล้างสูงขึ้นมา เขาส่งผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสามมาเพื่อรวมตัวกันทำสิ่งที่จะหยุดยั้งสงคราม และหนึ่งในผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสามคือผู้ออกคำสั่งทั้งระเบิดปรมาณู

(เจเตจ กำจรเดช, 2563ข, น. 49)

2.2 การสนองความปรารถนาแห่งการเป็นมนุษย์ ในโครงสร้างการเป็นมนุษย์นั้นสามารถแยกเป็น 2 องค์ประกอบ คือ ร่างกายและจิตใจ ซึ่งมนุษย์ทุกคนย่อมจะมี “ความปรารถนา” อันเป็นตัวขับเคลื่อนพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองความปรารถนาของตนเอง ด้วยเหตุแห่งความปรารถนานี้จึงทำให้มนุษย์แสดงอำนาจบางประการ และสามารถนำเอาเงื่อนไขของความปรารถนาไปใช้บีบบังคับ ครอบงำ หรือกระทำการเพื่อเป็นสิ่งที่ชักจูงให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจเหล่านั้น การสนองความปรารถนาของมนุษย์จึงเป็นภาพแทนอำนาจหนึ่งที่ปรากฏในเรื่องสั้น “จะขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว” กล่าวถึงความหิวโหยที่เป็นภัยร้ายในฤดูหนาวที่ยากแค้นขาดแคลนอาหาร จนจำเป็นต้องกินซากศพมนุษย์ด้วยกันเองเพื่อรักษาชีวิตไว้ แสดงให้เห็นว่าความหิวเป็นอำนาจที่ผลักดันให้มนุษย์จำต้องยอมทำพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ หรือผิดไปจากระบบศีลธรรมอันดีของมนุษย์ ดังปรากฏในข้อความดังนี้

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

เพื่อนبيبโหล่มอเตอร์ด เอ่ยเสียงหนัก “มันหมายความว่าแกเป็นคนเดียว ที่ยังไม่เคยกินศพ” มอเตอร์รู้สึกลูกตาของเขาเต้นตุบ นี่เป็นครั้งแรกที่มีคนเอาเรื่องนี้มาพูดกับเขาทั้งที่ยังสว่าง อาจเพราะเขาเป็นคนขอให้ฝังทุกศพที่ตายไป ทุกคนจึงคิดว่าเขาต่อต้านเรื่องนี้ และหลีกเลี่ยงที่จะเอ่ยถึงมันต่อหน้าเขาแต่ความจริงก็คือ ดูเหมือนจะไม่มีใครถูกฝังโดยยังไม่ถูกชำแหละเลย

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 18-19)

ในเรื่องสั้น “ดวงตาที่สาม” ยังกล่าวถึงความรัก ที่มนุษย์ต้องการไฝหาเพื่อให้เกิดความสุข โดยเฉพาะความรักระหว่างชายหญิง ซึ่งเป็นอำนาจหนึ่งที่เป็นผลมาจากความรู้สึกและแรงขับทางเพศ ในขณะเดียวกันเรื่องสั้น “แดดเช้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ” กล่าวถึง ความตายที่เป็นอำนาจที่แท้จริงของทุกชีวิต เป็นการยุติอำนาจทุกประการที่ครอบงำอยู่ ดังปรากฏในข้อความดังนี้

เทพเจ้าตะครันตะครอต่ออำนาจของสิ่งที่เรียกกันว่าความรัก จึงปั้นร่างของ “มนุษย์” นั้นออกเสีย “มนุษย์” จึงกลายเป็นชายและหญิง ก็ด้วยเหตุนี้เอง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชายและหญิงก็จึงต่างฝ่าย ต่างแสวงหากันและกันเพื่อที่จะกลับมาครองคู่กันอีกครั้ง เมื่อใดก็ตามที่การจับจองครองคู่เป็นไปโดยถูกต้อง มนุษย์ชายหญิงคู่นั้นก็จะมีอำนาจมากพอที่จะครอบครองความสุขชนิดที่ทำให้เทพยดาอิจฉาตัวร้อนได้

(แดนอรัญ แสงทอง, 2557, น. 77)

นอกจากนี้ภาพแทนอำนาจในรูปแบบของการสนองความปรารถนาแห่งการเป็นมนุษย์ ยังปรากฏในหลายภาพแทน ซึ่งนำเสนอผ่านความต้องการทางเพศ ความเจ็บป่วย ความพิการ ความคิดที่ยึดติด เป็นต้น ความปรารถนาดังกล่าว เป็นต้นเหตุในการผลิตสร้างอำนาจเพื่อผลักดันความปรารถนาให้สำเร็จ ในเรื่องสั้น “ดวงตามืดบอดนั้น, ฉันเห็น” กล่าวถึงเรื่องเล่าหรือตำนานพื้นบ้านโบราณของที่มาของชื่อ “พระเกี้ยว” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปโบราณแสดงอภินิหารไปเกี่ยวผู้หญิงเพราะทนความกำหนดไม่ไหว แสดงให้เห็นว่าในมิติทางความคิดของมนุษย์ก็ยังมองเรื่องความต้องการทางเพศเป็นสัญชาตญาณหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่ทุกคนต่างปรารถนาไม่เว้นแม้แต่ภิกษุผู้ถือครองพรหมจรรย์และยังกล่าวถึงความพิการทางสายตาเป็นอิสระจากอำนาจ เพราะมนุษย์ใช้การสัมผัสจากดวงตาเป็นตัวกำหนดการรับรู้มากเกินไป ในเรื่องสั้น “สิ่งขำขันของพระเจ้า” กล่าวถึงการเจ็บป่วยที่ทุกข์ทรมานของผู้ป่วยและครอบครัว อันผลักดันให้สามีเป็นคณางแผนฆ่าภรรยาให้หลุดพ้นจากการเจ็บป่วย ฆ่าลูกชายเพื่อไม่อยากให้ลูกต้องเจ็บปวดจากการสูญเสียแม่ และฆ่าตนเองเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง การเจ็บป่วยอันทุกข์ทรมานจึงมีอำนาจเป็นแรงขับให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมอันโหดร้ายนั้น ในเรื่องสั้น “อะ โพเอ็ม ชูลด์ น็อก มิน บัท บี” กล่าวถึงการยึดติดตัวบุคคล คือ หลวงปู่ขาว ว่าเป็นที่นับถือของคนจำนวนมาก โดยกราบไหว้ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวหลวงปู่ขาวไม่ว่าจะเป็นข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ทุกชนิด แม้กระทั่งอุจจาระของหลวงปู่ขาวที่ใส่พานตั้งไว้อย่างมิดชิด แสดงให้เห็นถึงอำนาจที่มาจากการยึดติดกับสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อความ ดังนี้

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

พระหยา ความโกลาหลปลุกชาวบ้านเรือนใกล้วังมาดู จากเล็กน้อยค่อย ๆ ลูกกลมใหญ่โต ฟังว่า มนุษย์ตัดสินทุกอย่างด้วยสายตากำหนดด้วยจิต รู้สึกจากสัมผัส แต่ถูกรอบจังกจากการมองเห็น...โจรใจบาปผู้ขโมยองค์พระลากไป ไม่แน่ว่าเพราะศรัทธาหรือมูลค่า ตาเทียน (คนตาบอด) ยังคงมาราบไหว้องค์พระตามปกติ

(จเด็จ กำจรเดช, 2563ข, น. 121)

และยังมีซี่ของหลวงปู่ขาวใส่พานเล็ก ๆ วางไว้ในตู้กระจกอีกด้วย วางไว้โดยมิดชิด ไม่ประเจิดประเจ้อ มีแต่ สายตาของคนช่างสังเกตเท่านั้นที่จะมองเห็น ไข่แล้ว ซี้ เป็นซี่แห้งกรังและปราศจากกลิ่น ก้อนเล็ก ๆ สั้น ๆ เป็นปล้อง ๆ ดูราวกับซี่ของสัตว์กับขนาดเล็ก และผู้คนที่ไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์นั้นก็กราบไหว้ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของหลวงปู่ขาว เส้นผมของท่านและซี่ของท่านด้วยความเคารพนบนอบ

(แดนอรัญ แสงทอง, 2557, น. 224)

ภาพแทนอำนาจจากวิธีการ ประกอบด้วย การบังคับและการสนองความปรารถนาแห่งการเป็นมนุษย์ ในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 - 2563 แสดงให้เห็นว่า การบังคับเป็นกลวิธีหนึ่งที่มนุษย์นำมาใช้ในปฏิบัติการทางอำนาจ อาจเริ่มจากการข่มเหง รังแกล้อเลียน หรือเบียดเบียนผู้อื่น จนอาจดำเนินไปถึงการกระทำที่รุนแรงในวงกว้าง การกระทำดังกล่าวนำสู่การมีอำนาจได้ นอกจากนี้ความปรารถนาแห่งการเป็นมนุษย์แสดงให้เห็นถึงอำนาจที่ยังลึกซึ้งระดับจิตใจ มีความเกี่ยวข้องกับสัญชาตญาณของมนุษย์ แล้วขับเคลื่อนออกมาเป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองความพึงพอใจของตนเอง รวมถึงอำนาจที่ครอบงำร่างกายในการรักษาหรือคงสภาพร่างกายให้คงอยู่ เพราะมนุษย์ต่างไม่ยอมตาย ความกลัวความตายจึงเป็นอำนาจที่ควบคุมการกระทำ ความคิด ความเชื่อของมนุษย์ด้วยกัน

ดังนั้น ภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 - 2563 แสดงให้เห็นถึงภาพแทนอำนาจใน 2 มิติ คือภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบันและภาพแทนอำนาจจากวิธีการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่เคลือบแฝงกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และแทรกซึมอยู่ในโครงสร้างของสังคมมนุษย์ในทุกมิติ อำนาจส่วนใหญ่มักมีความเกี่ยวข้องกับการควบคุมหรือมีอิทธิพลต่อสังคมในทางที่ไม่เหมาะสม มีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงปฏิบัติการทางอำนาจ เช่น การใช้ภาษาและวาทกรรม การใช้ความรุนแรง การใช้สิทธิโดยความชอบธรรมของผู้มีอำนาจ การใช้อาวุธ การเบียดเบียนผู้อื่น เป็นต้น ภาพแทนอำนาจที่ปรากฏจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์กับอำนาจ ที่เชื่อมโยงกันผ่านมุมมองและกลวิธีการนำเสนอของผู้แต่งโดยใช้เรื่องสั้นรางวัลซีไรต์เป็นพื้นที่ในการตีแผ่มุมมองที่เกี่ยวกับอำนาจ

สรุปอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “ภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 -2563” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 – 2563 โดยใช้แนวคิดภาพแทน (Representation) ของสจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) และแนวคิดฐานอำนาจ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ภาพแทนอำนาจใน 2 ลักษณะ คือ ภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบัน ได้แก่ กฎหมาย การศึกษา การแพทย์ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สื่อ และภาพแทนอำนาจจากวิธีการ ได้แก่ การบังคับ และการสนองความปรารถนาแห่งมนุษย์ จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นการนำเสนอภาพแทนที่วิเคราะห์ผ่านภาษาในมุมมองของผู้แต่ง ซึ่งเมื่ออ่านและตีความแล้วทำให้เกิดภาพแห่งความหมายที่เป็นระบบสัญลักษณ์ และการวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาเฉพาะใน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนหรือซีไรต์ ภาพแทนอำนาจที่ปรากฏจึงอาจจะไม่ใช่ความจริงในอุดมคติ เนื่องจากว่าเรื่องสั้นเป็นเรื่องที่แต่งขึ้น จึงเต็มไปด้วยความคิดเห็นของผู้แต่ง แต่ทั้งนี้วรรณกรรมที่มีคุณค่านั้นมักมีต้นกำเนิดมาจากอารมณ์สะท้อนใจ อันเป็นบ่อเกิดแห่งวรรณศิลป์ จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสภาพสังคมที่ผู้แต่งประสมอยู่นั้นจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานเขียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ยุธัตถ์ บุญสนิท (2547) ว่าการกำเนิดวรรณกรรมในยุคสมัยหนึ่งอาจมีผลพวงมาจากกระแสสังคมในยุคที่ผ่านมา วรรณกรรมซีไรต์ก็เช่นกัน ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าในยุคสมัยหนึ่งผู้ประพันธ์สนใจสิ่งใด วรรณกรรมเรื่องสั้น ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาจึงมีผลการวิจัยที่ทำให้เห็นภาพแทนความหมายของอำนาจ ซึ่งจะทำให้เห็นภาพอำนาจที่ปรากฏในสังคมไทยอย่างเด่นชัดขึ้น

นอกจากนี้ภาพแทนที่ปรากฏล้วนเป็นอำนาจในเชิงลบที่กระทำต่อผู้อยู่ภายใต้อำนาจ โดยทั่วไปแล้วในสังคมมนุษย์ย่อมจะมีความต้องการอำนาจเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งในการดำเนินชีวิตและมีอยู่ในสัญชาตญาณของมนุษย์ตั้งแต่กำเนิด ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนจากพฤติกรรมของเด็กเล็ก ที่มักจะชอบรวมกลุ่มกันรังแกหรือแกล้งเด็กที่มีภาวะบกพร่องทางร่างกาย เด็กพิการ หรือเด็กที่อ่อนแอกว่า หรือแม้กระทั่งในหมู่สัตว์เองก็ตาม ที่มักจะไม่สามารถอยู่รอดได้ในสภาพร่างกายที่อ่อนแอ จากลักษณะทางธรรมชาติดังกล่าวจึงอาจส่งเสริมให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจกระทำต่อผู้ที่อ่อนแอกว่าในทางลบ ซึ่งสอดคล้องกับลอร์ดเอกตัน (1902, ไม่มีเลขหน้า อ้างอิงใน ปนัดดา นวธนโชติ, 2556, น. 1) ที่กล่าวว่า “ที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นมีการฉ้อฉล ที่ใดอำนาจมากล้น การฉ้อฉลก็ชั่วสุดแสนประมาณ คนดีเกือบทุกคนต้องกลายเป็นคนชั่วร้าย” คนที่มีอำนาจเพิ่มมากขึ้น มักจะใช้อำนาจเกินความจำเป็น ยกความดีความชอบให้กับตัวเองแต่ประเมิณผู้อื่นในทางลบ ใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่นน้อยลง รวมไปถึงการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงมีแนวโน้มทำให้ภาพแทนอำนาจปรากฏอำนาจในลักษณะทางลบโดยใช้อำนาจเพื่อการเบียดเบียนผู้อื่น

ภาพแทนอำนาจที่ปรากฏยังทำให้เห็นและเข้าใจถึงการประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของ “ผู้มีอำนาจ” ในการปกครอง หรืออาจชี้นำไปถึง “รัฐบาล” และการปกครองของรัฐบาลมีอำนาจหรืออิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมทุกด้าน จนไปนำสู่ภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบัน คือ กฎหมาย การศึกษา การแพทย์ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสื่อ อันมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการครอบงำความคิดของตนในสังคมเป็นไปในทิศทางที่รัฐบาลต้องการ มีการใช้ประโยชน์ว่าทรรณซึ่งมีความซับซ้อนและครอบคลุมสังคมไปอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับแนวคิดของมิเชล ฟูกูต์ (ธีรยุทธ บุญมี, 2551, น. 178) ที่ว่าอำนาจไม่มีตัวตนแต่เคลื่อนไหว (Mobile) ไปตามเงื่อนไขด้วยการทำงานบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และปฏิบัติการของความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนในระหว่างสนามที่แตกต่างกันทั้งสถาบันและกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐที่แตกต่างกันของสถาบันที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นระบอบราชการหรือว่าสถาบันการศึกษาวิชาการต่าง ๆ หรือกลุ่มต่าง ๆ ในรัฐด้วยเหตุนี้เองทุกสนามของการปฏิบัติการจึงล้วนมีอำนาจ นอกจากภาพแทนอำนาจที่มาจากองค์กรหรือสถาบัน ผลการวิจัยยังพบว่า อำนาจยังเกี่ยวพันเข้าไปถึงระดับร่างกายและจิตใจ ผ่านภาพแทนอำนาจที่มาจากวิธีการ คือ การบังคับและการสนองความปรารถนาแห่งมนุษย์ ซึ่งเป็นตัวกำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมมนุษย์ และอาจเชื่อมโยงส่งผลต่อการประกอบสร้างภาพแทนอำนาจจากองค์กรหรือสถาบันอย่างเป็นวัฏจักร ดังที่ มิเชล ฟูกูต์ (จารุณี วงศ์ละคร, 2561, น. 135) ได้กล่าวถึงอำนาจชีวะว่าเป็นอำนาจที่มีในจิตมนุษย์และมนุษย์ก็ใช้อำนาจนั้นมาควบคุมตนเองและความคิด หรือการทำให้ร่างกายยอม จากแนวคิดดังกล่าวเป็นเทคนิคการปกครองในยุคใหม่ หรือเรียกว่า การปกครองชีวญาณ ที่มุ่งควบคุมดูแลร่างกายและความคิดของมนุษย์ในระดับปลึกย่อย อันส่งผลต่อการควบคุมอำนาจในระดับใหญ่ขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม การศึกษาภาพแทนอำนาจในตัวบทวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ นั้นอาจได้ผลการวิจัยภาพแทนอำนาจที่มีลักษณะที่แตกต่างไปจากนี้ เนื่องจากมีบริบททางความคิดที่แตกต่างของผู้แต่งรวมถึงห้วงเวลา และสถานที่ที่แตกต่าง ย่อมจะ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ปรากฏภาพแทนอำนาจที่แตกต่างกัน และอาจได้ความหมายหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในประเด็นอื่น ๆ ที่มีความน่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับอำนาจในสังคมไทยได้อีกในหลายมุมมอง

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ภาพแทนอำนาจในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปีพุทธศักราช 2554 – 2563 อย่างไรก็ตามยังมี ตัวบทอื่น ๆ ที่สามารถนำมาศึกษาภาพแทนอำนาจได้ เช่น หนังสือแบบเรียนของนักเรียน กวีเยาวชน วรรณกรรมรางวัลแวนฟ้า เป็นต้น ซึ่งตัวบทเหล่านี้มีการนำเสนอภาพแทนอำนาจไว้อย่างหลากหลายแง่มุมและมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- จเด็จ กำจรเดช. (2563ก). *คืนปีเสือและเรื่องเล่าของสัตว์อื่น ๆ*. ผจญภัย.
- _____. (2563ข). *แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). ผจญภัย.
- จารุณี วงศ์ละคร. (2561, มกราคม-มิถุนายน). อำนาจชีวะในทัศนะของ มิเชล ฟูโกต์. *วารสารปณิธาน*, 14(1), 135.
- จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท. (2560). *สิงโตนอกคอก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). แพรว.
- แดนอรัญ แสงทอง. (2557). *อสรพิษและเรื่องอื่น ๆ*. สามัญชน.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. นาค.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2550). *ความคิดสองทศวรรษ ธีรยุทธ บุญมี*. มติชน.
- นพพร ประชากุล. (2547). *ร่างกายใต้บังคับการ โดยมีเชล ฟูโกต์*. คบไฟ.
- ปนัดดา นวธนโชติ. (2556). อิทธิพลของอำนาจและความชอบธรรมต่อระยะห่างทางสังคม : การศึกษาอิทธิพลส่งผ่านของความพอเพียงในตนเอง. *วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ*
- ยุรฉัตร บุญสนิท. (2547). *เรื่องสั้นเข้ารอบซีไรต์ พ.ศ. 2542 และ 2545 : ภาพสะท้อนความล้มเหลวหรือความจริงแท้ของวรรณกรรมยุคหลังสมัยใหม่ ใน 25 ซีไรต์รวมบทวิจารณ์คัดสรร*. สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. (2557 , กรกฎาคม-ธันวาคม). โลกทัศน์เกี่ยวกับผู้นำในภาษิตลาว. *วารสารอารยธรรมศึกษาโขง – สาละวิน*. 3(2), 113
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (ผู้บรรยาย). (2548, 24 พฤศจิกายน). *วาทกรรม ภาพแทน และอัตลักษณ์ วรรณคดีศึกษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรม*. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.